

«Οι αντιθέσεις του '21 ήταν και η δύναμή του»

Πηγή: ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ Σελ.: 1,50-51 Ημερομηνία έκδοσης: 08-11-2020
Επιφάνεια: 1787.08 cm² Αρθρογράφος: Κυκλοφορία: 55380
Θέματα: ΒΙΒΛΙΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Στ. Καβαλλιεράκης
«Οι αντιθέσεις
του 1821
ήταν και η μεγάλη
δύναμή του»

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΜΠΕΚΟΣ,
ΣΕΛΙΔΕΣ Α26-27

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΑΒΑΛΛΙΕΡΑΚΗΣ

Ο ιστορικός και διευθυντής του Μουσείου της Πόλεως των Αθηνών – Ιδρύματος Βούρου-Ευταξία, μιλάει στο «Βήμα» για την Ελληνική Επανάσταση, τις πρωτοποριακές και ιδιότυπες διαστάσεις της, τα πρόσωπά και τις ιδέες της εποχής, καθώς και για το «πολιτισμικό αντιπαράδειγμα» που αποτελεί η χώρα μας σε ένα παράξενο και ρευστό γεωπολιτικό σταυροδρόμι

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΣΤΟΝ ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΕΚΟ

Τηρώντας ασφαλώς τα υγειονομικά μέτρα, στεκόμαστε μπροστά από έναν πίνακα, τον «Φρουρό», έναν τοσλιά εν κινήσει. Το συγκεκριμένο έργο του εικαστικού Γιάννη Αδαμάκη είναι κάπως φανταστικό, φαντάζει σαν άμα που συνδέει το παρελθόν με το παρόν, και έχει λάβει μια περίοπτη θέση στο πλαίσιο της έκθεσης «Εύζωνες» στο Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών – Ιδρυμα Βούρου-Ευταξία. Ο διευθυντής του από το 2018, ο 43χρονος Στέφανος Καβαλλιεράκης, είχε ήδη προλάβει να μας ξεναγήσει σε αυτό το μικρό κόσμημα (αλλοτινό ανάκτορο του βασιλιά Οθωνα) στο κέντρο της πρωτεύουσας, σε όλους τους ορόφους και όλες τις αίθουσές του, και πλέον συζητούσε με «Το Βήμα», ελέγχοντας παράλληλα με το βλέμμα του κάθε γωνιά.

«Η λέξη που κυριαρχεί πλέον εδώ είναι η εξοστρέφεια. Αυτός είναι ο στόχος, να καταστήσουμε το μουσείο μας όσο το δυνατόν πιο προσβάσιμο σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Βεβαίως, η σημερινή κατάσταση με την πανδημία είναι δύσκολη για ένα ιδιωτικό μουσείο, όπως καταλαβαίνετε. Έχουμε οικονομικές απόψεις και αντιμετώπιζουμε, προφανώς, νέες ψηφιακές προκλήσεις. Ωστόσο, προσπαθούμε εν γένει να συνδυάζουμε την παράδοση με τη νεωτερικότητα, αυτό το βασικό μοτίβο, θα έλεγα, του 1821» υπογράμμισε με νόημα.

Η προετοιμασία της Επανάστασης

Ο ίδιος, διδάκτωρ του Πανεπιστημίου του Στρασβούργου μεταξύ άλλων, με ειδίκευση στον τομέα των Μεσογειακών και Ανατολικών Σπουδών, έχει ασχοληθεί συστηματικά με την εκπαίδευση, την κίνηση των ιδεών και τις ιδεολογικές διαμορφώσεις κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Μόλις κυκλοφόρησε η μελέτη του **1814-1821: Η προετοιμασία μιας επανάστασης – Πρωταγωνιστές, γεγονότα, συγκυρίες**. Το σύντομο αυτό βιβλίο εντάσσεται στην επιτελική σειρά των εκδόσεων **Μεταίχμιο** «Μηνίες του 1821: Διακόσια χρόνια από την Παλιγγενεσία των Ελλήνων», όπου εστιάζεται το σύνολο της σύγχρονης βιβλιογραφίας (εγχώριας και ξένης) και επανεξετάζονται κριτικά οι μαρτυρίες των αγωνιστών.

«Είναι ένα σοβαρό εγχείρημα στο πεδίο της δημοσίας ιστορίας, χωρίς

«Οι αντιθέσεις του '21 ήταν και η δύναμή του»

εκπτώσεις. Προσωπικά, θα ήθελα να διαβαστεί το βιβλίο μου ως μια πολύ καλή εισαγωγή στο πεδίο αυτό και ένα τουλάχιστον από τα έξι κεφάλαιά του να αποτελέσει το ερέθισμα για κάποιον να συνεχίσει το διάβασμα, να εμβαθύνει στα ζητήματα» ανέφερε ο Στέφανος Καβαλλιεράκης.

Αξιοθαύμαστο κινητόπαι

«Αν κάτι με παρακίνησε έντονα, αν κάτι είχα συνεχώς μέσα στο μυαλό μου, αρχής γενομένης από τον Καποδίστρια και τη Φιλική Εταιρεία πρωτίτως, ήταν η φοβερή κινητικότητα την οποία επέδειξαν εκείνοι οι άνθρωποι. Εμείς καμιά φορά βαριόμαστε, ας πούμε, να πάμε παραδίπλα, όμως εκείνοι, από αντίξοες και περιέργες συνθήκες, όχι μόνο μετακινούνταν από πόλη σε πόλη και από αυτοκρατορία σε αυτοκρατορία τότε, αλλά κατάφεραν να στήσουν, με άκρα μυστικότητα, ένα δίκτυο συνομοτικότητας για την επίτευξη ενός σκο-

πού, για τον οποίο μάλιστα μπορεί να μην είχαν καν μια ξεκάθαρη εικόνα, ενός σκοπού πάντως υψηλού και σίγουρα εκτός πλαισίου του καιρού τους».

Μια πολυπλόκαμη ζύμωση

Το Συνέδριο της Βιέννης (1814-15) ουσιαστικά ουσιαστικό μέρος της ευρύτερης εικόνας η οποία δεν έχει μελετηθεί αρκετά ως προς

την ελληνική της παράμετρο. «Συζητείται μάλλον σαν ένα αποκομμένο γεγονός που αφορά αποκλειστικά την ευρωπαϊκή ιστορία, ωσάν η Ελλάδα να μην ανήκει σε αυτήν. Η σημασία εκείνων των αποφάσεων όμως είναι μεγάλη. Πρόκειται θεωρητικά για ένα συνέδριο που εξασφαλίζει μια περίοδο ισορροπίας και ειρήνης στη Γηραιά Ηπειρο. Οι εξελίξεις τότε μόνο μια επανάσταση, και μάλιστα τέτοιου χαρακτήρα, δεν προεξοφλούσαν. Ωστόσο εκεί, στα παρασκήνια, πυροδοτούνται ορισμένες κρίσιμες διεργασίες, αρχίζει δηλαδή να δρομολογείται κάτι μικρό το οποίο, σταδιακά, φτάνει ως το 1821. Οι Έλληνες στην Αυστρία και άλλου δραστηριοποιούνται ενώ ο Καποδίστριας αποκατά, εν τω μεταξύ, έναν κεντρικό ρόλο με ηγετικά, θα έλεγα, χαρακτηριστικά. Ο Καποδίστριας, αν μη τι άλλο, πειθαρχεί τότε την ίδρυση ενός κράτους εντός του ελλαδικού χώρου, στα Ιόνια Νησιά, ένα υβριδίο αν προτιμάτε, σαν πρό-

πλασμα για ό,τι θα επακολουθούσε. Και μάλιστα το δημιουργεί εκχωρώντας το στους Αγίους, στους αντιπάλους της Ρωσίας, της αυτοκρατορίας που ο ίδιος υπηρετούσε. Γι' αυτό ακριβώς προσπαθώ να σκιαγραφήσω στο βιβλίο ένα νήμα που πηγαιίνει πιο πίσω (με ενδιαφέρει λ.χ. και η υποσημειωμένη συνάντηση του Καποδίστρια με τους σπλιτσηγούς στην Κέρκυρα το 1819), ώστε να αναδείξω ότι σταδιακά συντελείται μια πολυπλόκαμη ζύμωση, ότι πλέκεται αυτό το νήμα που ουσιαστικά διαπερνά αυτούς τους ετερόκλητους ανθρώπους, από τους φουστανατοφόρους πολεμιστές του εσωτερικού, φέρ' επείν, μέχρι τους δυπλότροπους διανοούμενους του εξωτερικού. Σε κάθε περίπτωση είναι ένα γοητευτικό μυστήριο, πώς καταφέρνουν εν τέλει και επικοινωνούν μεταξύ τους όλοι αυτοί; Το αποδίδο, λοιπόν, σε έναν πρώιμο πατριωτισμό (μη συσχετίσετε, παρακαλώ, τον όρο αυτόν με μεταγε-

νέστερες σημασίες του). Διακρίνω, με άλλα λόγια, τη διεύδυση του εθνικού στοιχείου στο προσκήνιο, που είναι και το επαναστατικό στοιχείο της εποχής. Διότι στο ευρωπαϊκό επίπεδο διαρρηγνύει τον κόσμο των αυτοκρατοριών και στο οθωμανικό πλαίσιο διαρρηγνύει τον κόσμο των θρησκειών, την ενιαία ορθόδοξη κοινότητα των Βαλκανίων. Οι Έλληνες γίνονται οι πρώτοι που διασπούν την πνευματική και όχι μόνο επιστασία που είχε το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως πάνω στους χριστιανικούς πληθυσμούς».

Αντινομικό φαινόμενο

Ο Στέφανος Καβαλλιεράκης υποστηρίζει ότι η Ελληνική Επανάσταση του 1821 υπήρξε πολλαπλώς ιδιότυπη και αντινομικό φαινόμενο επειδή όχι μόνο εξελίχθηκε αλλά και επειδή επέτυχε κόπρτα στο (γενικό-τερο) ρεύμα της περιόδου. «Και είναι πρωτοποριακή επειδή, αφενός, επανα-

Το εξώφυλλο της μελέτης του Στέφανου Καβαλλιεράκη με τίτλο «1814-1821: Η προετοιμασία μιας επανάστασης – Πρωταγωνιστές, γεγονότα, συγκυρίες» που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Μεταίχμιο

Από τα εκθέματα στο Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών - Ίδρυμα Βούρου-Ευταξία

φέρει την ιδέα της επανάστασης η οποία είχε τεθεί εκτός του χωροχρονικού συγκειμένου της εποχής και, αφετέρου, επειδή εισάγει – έστω και άθελά της – μια νέα δομή η οποία θα επικρατήσει στην Ευρώπη μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου

«Στόχος μας είναι να καταστήσουμε το μουσείο μας όσο το δυνατόν πιο προσβάσιμο σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες» λέει ο Στέφανος Καβαλλιεράκης

πα, θα χρειαστεί δηλαδή σχεδόν έναν αιώνα ακόμη, το έθνος-κράτος, μια οντότητα κομβικής σημασίας που, με τις όποιες διακυμάνσεις της, μας συνοδεύει μέχρι σήμερα».

Το μήνυμα της Φιλικής Εταιρείας

Εν συνεχεία επιμείναμε αρκετά στη Φιλική Εταιρεία. «Το γεγονός ότι δεν μελετήθηκε η Φιλική Εταιρεία όσο θα έπρεπε, αποδεικνύει παραδόξως και το εύρος της σημασίας της. Δεν μελετήθηκε επειδή, προφανώς, κανένα νέο κράτος δεν ήθελε να έχει στους κόλπους του μια τέτοια εταιρεία, συνωμοτική, που δρούσε μυστικά, που μούσε ανθρώπους σε τελετές οι οποίες έμοιαζαν ή αντίγραφαν, εν πάση περιπτώσει, τεκτονικές πρακτικές. Η Φιλική Εταιρεία είναι σημαντική γιατί πέρασε το μήνυμα από τη Ρωσία στη Γαλλία και από την Κεντρική Ευρώπη στην Αίγυπτο, γιατί έφερε εκείνο το μήνυμα από έξω προς τα μέσα, με τους πάσης φύσεως αποστόλους της. Και το 1818, με την εμπλοκή του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, γίνεται μια τομή. Διότι βλέπουμε τον κόσμο της παράδοσης, έναν κόσμο προνεωτερικό (με τους κοτοαμπάσηδες και τους αρματολούς κ.τ.λ.) να εισχωρεί σε εκείνο το ευρωπαϊκό δίκτυο των στοών και του ριζοσπαστισμού. Ας μην ξεχνάμε πάντως ότι ενώ το ιδεολογικό οπλοστάσιο βρισκόταν στη Δύση, το ενσώματο καταφύγιο των επαναστατών ήταν στη Ρωσία, στην Οδησό. Το μήνυμα της Φιλικής Εταιρείας, για να επανέλθω, ήταν εξόχως πολιτικό, ότι δηλαδή η επανάσταση δεν προϋπέθετε τη συμφωνία με κάποια μεγάλη δύναμη, ότι θα την κάναμε στηριζόμενοι στις δικές μας δυνάμεις. Η ιδέα, κο-

ντολογίς, ήταν να επαναστατήσουμε πρώτα μόνοι μας και κατόπιν να τους πείσουμε, να τους αναγκάσουμε τρόπον τινά, να συμπαραταχθούν στο πλευρό μας. Είναι το σημείο στο οποίο όλοι φαίνεται να συγκλίνουν, ακόμη και ο Καποδίστριας από ένα σημείο και μετά, ο οποίος βεβαίως τηρούσε τις αποστάσεις του, καθώς έπρεπε, έχοντας μια προνομακτική οπτική των πραγμάτων, να ασκήσει μια πολύ πιο σύνθετη διπλωματία».

Κολοκοτρώνης και Καποδίστριας

Κάπου εκεί αναδύθηκε και η μορφή του Κολοκοτρώνη, που ο Καβαλλιεράκης εξετάζει σε μια παραλληλία με εκείνη του Καποδίστρια, τον οποίο ο Γέρος του Μοριά στήριξε κατόπιν στη Δ' Εθνοσυνέλευση στο Αργος. «Και οι δύο μαζί ενσαρκώνουν, στα μάτια μου, τη θαυμαστή συγκυρία του '21. Το 1806, την ώρα που ο Καποδίστριας συντονίζει την άμυνα της Λευκάδας, με τη διάνοιξη μιας τάφρου για να μην περάσει ο Αλή Πασάς, ο Κολοκοτρώνης εγκαταλείπει την Πελοπόννησο κνηγήμενος ως κλέφτης και καταφεύγει στη Ζάκυνθο. Είναι οι δυο τους τόσο κοντά και τόσο μακριά. Ο Κολοκοτρώνης επιστρέφει το 1821 για να ηγηθεί στρατιωτικά της επανάστασης τη στιγμή που ο Καποδίστριας έχει χάσει από τον Μέτερνιχ και έχει αποτραβηχθεί σε ένα είδος πολιτικής εξορίας. Όμως τότε όλα είχαν πια πάρει τον δρόμο τους, κυρίως εκείνο το έμπρακτο νοιάξιμο, το λωμό να πω, για την έννοια της πατρίδας που συνεκέρασε αντιπαλότητες και αναδιέταξε τις προτεραιότητες όλων των μερών. Οι αντιθέσεις του 1821 ήταν, εν τέλει, και η μεγάλη δύναμή του» τόνισε.

ΣΤΗΝ ΚΑΡΑΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

«Ζούμε σε ένα ρευστό γεωπολιτικό σταυροδρόμι»

Αραγε ένας νέος ιστορικός τι έχει σήμερα λυμένο και τι όχι σε σχέση με την Εθνική Παλιγγενεσία; «Προηγήθηκαν σπουδαίες και σεβαστές γενιές ιστορικών που διευθέτησαν για λογαριασμό μας πολλά θέματα, από τα γεγονότα ως την ιδεολογική φυσιογνωμία της Ελληνικής Επανάστασης. Μας λείπει όμως, πιστεύω, μια μεγάλη ιστορική σύνθεση που θα καλύπτει έναν αιώνα, από τα Ορλωφικά ως την εκδίωξη του Οθωνα. Μας λείπει επίσης αρκετά η ματιά των Οθωμανών και κάτι θεμελιώδες, που λαχναίνει σε εμάς, να εγγράψουμε την Ελληνική Επανάσταση μια για πάντα στην Ιστορία της Ευρώπης, να την κάνουμε αυτό που είναι, αναπόσπαστο κομμάτι της». Εν όψει της εθνικής επετείου τι σκέφτεται ο ίδιος; «Σκέφτομαι το μείζον, ότι από μια επαρχία της οθωμανικής αυτοκρατορίας εί-

μαστε πλέον σήμερα ένα σταθερό, ελεύθερο και δημοκρατικό κράτος στην Ανατολική Μεσόγειο το οποίο, παρά τις παθογενείες του, αποτελεί ένα εκκωφαντικό πολιτισμικό αντιπαράδειγμα σε σχέση, ας πούμε, με τη γεγονική Τουρκία του Ερντογάν. Ζούμε σε ένα παράξενο και ρευστό γεωπολιτικό σταυροδρόμι. Είμαστε πιο κοντά στη Λιβύη παρά στις Βρυξέλλες. Είμαστε όμως στην καρδιά του σύγχρονου κόσμου, έχουμε την παρουσία μας, την αυτοπεποίθησή μας, παρά τα προβλήματά μας. Είδα, ξέρετε, μια φωτογραφία πρόσφατα που με συγκίνησε πολύ. Τον μπασκετμπολίστα Γιάννη Αντετοκούνμπο να δείχνει στον μικρό του γιο την Ακρόπολη. Η φωτογραφία αυτή αποκάλυπτε την εξέλιξη και τις δυνατότητες ετούτης εδω της πατρίδας» σημειώνει ο κ. Καβαλλιεράκης.